

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่บั่นทอนเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ แม้จะมีมาตรการและกลวิธีป้องกัน แก้ไขการแพร่ระบาดของยาเสพติดมาโดยตลอด แต่กลับมีแนวโน้มเพิ่มและระบาดกว้างขวางมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ระบุว่ายาเสพติดที่แพร่ระบาดมากที่สุด คือ ยาบ้า รองลงมาคือ เฮโรอีน โดยในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ใช้ยาบ้าสูงกว่าเฮโรอีน ส่วนในกลุ่ม เยาวชน นักเรียน นักศึกษาและนอกการศึกษา มีแนวโน้มใช้ทั้งเฮโรอีน ยาบ้า และสารระเหย สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว (ชลธิชา เรื่องยุทธการณ, 2542: 54) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาด้านการแพร่ระบาดของยาบ้าในสถานศึกษาของ นิรมล เปลียนจรรยา และคณะ (2543) พบว่าผู้ที่เสพยาบ้ามากที่สุดมีอายุมากกว่า 18 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุในกลุ่มเยาวชน และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต รัฐบาลได้ตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหาการแพร่ระบาดของยาบ้าดังกล่าว จึงได้มีนโยบายเร่งรัดแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้กลไกการผสมผสาน การปฏิบัติงานของหน่วยต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

โรงพยาบาลธัญญารักษ์เป็นหน่วยงานสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และเป็นโรงพยาบาลหลักที่รับผิดชอบให้บริการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยให้บริการแบบผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ได้มีการปรับปรุงการบำบัดรักษาเป็นการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพรูปแบบทางสายใหม่ (FAST MODEL) และการบำบัดแบบ กาย จิต สังคมในรูปแบบผู้ป่วยนอก (FRESH MODEL) ซึ่งเป็นวิธีการบำบัดที่สมบูรณ์แบบ และเป็นที่ยอมรับในนานาประเทศ (โรงพยาบาลธัญญารักษ์, 2544) นอกจากนี้ผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดรักษาจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการรักษาของโรงพยาบาลทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจทำให้เกิดความคับข้องใจกับเยาวชนในการการบำบัดรักษา จากสถิติของโรงพยาบาลพบว่าแนวโน้มผู้เข้ารับการบำบัดรักษามีเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน นักเรียน และนักศึกษา โดยในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวนผู้รับการบำบัดจากการเสพยาบ้าทั้งผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในจำนวน 18,050 คน ปี พ.ศ. 2542 มีจำนวน 17,072 คน ปี พ.ศ. 2543 มีจำนวน 19,401 คน ปี พ.ศ. 2544 มีจำนวน 21,081 คน และ ปี พ.ศ. 2545 (เดือน ตุลาคม 44 – เมษายน 45) มีจำนวน 11,142 คน จะเห็นว่ามีอุบัติการณ์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และยังพบว่าผู้ป่วยส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 15 – 19 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.16 และอายุระหว่าง 20 – 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.33 (โรงพยาบาลธัญญารักษ์, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวสุ จันทรศักดิ์ (2543)

ที่พบว่าผู้ป่วยโรคจิตจากยาบ้าที่รับไว้ในโรงพยาบาลสมเด็จพระยาสาส์นใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วง 20 – 29 ปี

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการแพร่ระบาดของยาบ้าพบมากในกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และกลุ่มคนที่อยู่ในวัยทำงานระยะต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิชัย โปษยะจินดา และคณะ (2541) ที่พบว่าผู้เสพแอมเฟตามีนรายใหม่ เป็นกลุ่มเยาวชนและนักเรียน นักศึกษา ถึงร้อยละ 42.8 ซึ่งคนเหล่านี้คืออนาคตของประเทศชาติ ดังนั้นผลของการเสพยาบ้าอาจก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่างๆ ตามมามากมายเพราะผู้เสพยาบ้าเมื่อเสพยาบ้าไปได้ระยะหนึ่ง จะได้รับผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เนื่องจากใช้เวลาในการมั่วสุมอยู่กับเพื่อนไม่มีเวลาสนใจดูแลตนเอง และไม่สนใจแบบแผนการพักผ่อนนอนหลับที่เป็นปกติ (John, Maureen and Douglas, 1994) ไม่มีความรู้สึกอยากอาหารทำให้ ร่างกายทรุดโทรมไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ และมีสัมพันธภาพตึงเครียดกับบุคคลในครอบครัว มีพฤติกรรมต่อต้านและเก็บกด (Douglas and Irving, 1995) ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เกิดความไม่มั่นคงแน่นอนในชีวิตและหน้าที่การงาน เสียนอนาคต และก่อให้เกิดอันตรายที่รุนแรงถึงชีวิต ผู้เสพยาบ้าจะต้องปรับตัวต่อสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านี้ในสังคม (ประภาพร ผูกพันธ์, 2543) นอกจากนี้ในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญของการบำบัดแบบ กาย จิต สังคมในรูปแบบผู้ป่วยนอก ผู้เสพยาบ้าจะต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมของการบำบัดรักษาด้วยยา ทั้งต่อวิธีการรักษา บุคลากรที่ให้การบำบัดรักษา และ สถานที่ที่เข้ารับการบำบัด ซึ่งการปรับตัวของผู้เสพยาบ้า ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับแนวความคิดตามทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy) เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่เน้นปัญหาในการปรับตัวของบุคคลเมื่อมีเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาในชีวิต และมีความเชื่อว่าเมื่อบุคคลเกิดความเจ็บป่วยจะมีการปรับตัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

การปรับตัวตามทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลพยายามปรับสภาพของตนเองต่อสิ่งเร้าทั้งภายในตนเอง หรือ สิ่งเร้าจากภายนอกที่เข้ามากระทบ เพื่อรักษาสมดุลย์ของระบบและทำให้สามารถอยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมได้ โดยที่บุคคลจะมีพฤติกรรมปรับตัว 4 ด้าน คือ ด้านสรีรวิทยา ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งผลของการปรับตัวอาจจะเป็นการปรับตัวเหมาะสม หรือการปรับตัวไม่เหมาะสมก็ได้ (Roy and Andrew, 1999: 99 -124) ในเยาวชนผู้เสพยาบ้าเช่นเดียวกัน การบำบัดรักษาด้วยยาจะเป็นสถานการณ์ที่ทำให้เยาวชนต้องเผชิญกับสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบทั้งจากภายในตนเองและสิ่งแวดล้อมในการบำบัดรักษา จนส่งผลถึงปัญหาในพฤติกรรมปรับตัวทั้ง 4 ด้าน เช่น ในการปรับตัวด้านด้านสรีรวิทยาจะพบว่าในระยะการบำบัดรักษาเยาวชนมักจะแสดงอาการต่างๆ ของการขาดยา เช่น หิวบ่อย ท้องเสีย คลื่นไส้อาเจียน และ อ่อนเพลีย ส่วนการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์นั้นพบว่าในระยะของการบำบัดรักษาเยาวชนผู้เสพยาบ้าจะรู้สึกเครียด หงุดหงิด และ กระวนกระวายใจจากอาการขาดยา อีกทั้งอาจรู้สึกไม่พึงพอใจต่อภาพลักษณ์ของตนเองที่มีร่างกายซูบผอมไร้เรียวแรง

นอกจากนี้ยังอาจรู้สึกสูญเสียความมั่นคงในตนเอง เนื่องจากไม่มั่นใจว่าตนเองจะสามารถผ่านพ้นระยะของการบำบัดรักษาด้วยยาได้อย่างประสบผลสำเร็จหรือไม่ และในบางรายอาจรู้สึกผิดที่ตนมีการติดยาบ้างจนเป็นต้นเหตุให้ครอบครัวมีภาระในการนำตนมาบำบัดรักษา สำหรับการปรับตัวในด้านบทบาทหน้าที่นั้น เยาวชนผู้เสพยาบ้าที่อยู่ในระยะบำบัดรักษาด้วยยาก็มักมีปัญหาการปรับตัวในด้านนี้เช่นกัน โดยเฉพาะการสูญเสียบทบาทในด้านการเรียนซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญสำหรับเยาวชนเนื่องจากอาจต้องขาดเรียนเพื่อมารับการบำบัดรักษา ส่วนการปรับตัวด้านสุดท้ายในเรื่องการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้น พบว่าเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่มารับบริการในระยะการบำบัดรักษาด้วยยาจะตกอยู่ในฐานะของผู้ที่พึ่งพา ทั้งการพึ่งพาต่อผู้ให้การบำบัดรักษา และ ที่สำคัญคือการพึ่งพาต่อครอบครัวทั้งในเรื่องค่าใช้จ่ายในการรักษา และการที่สมาชิกครอบครัวจะต้องมาโรงพยาบาลกับผู้ป่วยด้วยทุกครั้ง ตามแนวทางการรักษาในรูปแบบของ กาย จิต สังคม

นอกจากการบำบัดรักษาด้วยยาจะเป็นสถานการณ์หรือสิ่งเร้าตรงที่ทำให้เยาวชนผู้เสพยาบ้ามีปัญหาการปรับตัวด้านต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีสิ่งเร้าอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของเยาวชนกลุ่มนี้ ทั้ง สิ่งเร้าจากปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น เพศ (พรนภา หอมสินธุ์, 2536; อัญชลี วิริยะบุระ, 2536; จงกลณี ดุ้ยเจริญ, 2540) อายุ (ดิษยา กมลสุนทร, 2536; Mercer, 1981 อ้างถึงใน พนิดา วารานนท์, 2541) ระดับการศึกษา (กาญจนา ศิริวราศัย, 2536; ลดาวัลย์ อุ้นประเสริฐพงศ์, 2540) ระยะเวลาของการเสพยาบ้า และ จำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบัน (นิตยา คงชุม, 2539) รวมทั้งบุคลิกภาพ (ศรัณญา เบญจกุล, 2538) และสิ่งเร้าภายนอกจากสิ่งแวดล้อมของบุคคล เช่น สัมพันธภาพในครอบครัว (อัญชลี วิริยะบุระ, 2536) และการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Caplan, 1980 cited in Jacobson, 1986: 25)

นอกจากผู้เสพยาบ้าต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เช่น ถูกรังเกียจ ถูกดูถูกเหยียดหยามว่าไม่สามารถเลิกเสพยาได้แล้ว บางครั้งผู้เสพยาบ้าถูกไล่ออกจากงานจนขาดรายได้ที่จะมาจุนเจือครอบครัวและรักษาตนเอง ทำให้สูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจากถูกรังเกียจทอดทิ้ง ทำให้ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองลดน้อยลง สถานภาพครอบครัวที่ขาดความอบอุ่นนี้ เป็นสิ่งเร้าที่มากกระทบ ทำให้ผู้เสพยาบ้าต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นมนุษย์อยู่ได้ ซึ่งจะมีการปรับตัวที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นกับบุคคลที่อยู่โดยรอบ หรือผู้ใกล้ชิด ซึ่งหมายถึงครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวนั่นเองที่จะช่วยให้กำลังใจ ปลอบใจให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดในระยะบำบัดรักษาได้ สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชลี วิริยะบุระ (2536) ที่พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสภาพครอบครัวที่อบอุ่นจะมีแนวโน้มให้บุคคลสามารถเผชิญกับเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมได้ สิ่งเหล่านี้จะแสดงออกเป็นพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคล ถ้าสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จก็จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตตลอดจนสามารถตัดสินใจวางแผนดำเนิน

การในชีวิตได้อย่างเหมาะสมไม่กลับไปเสพยาบ้าอีก แต่ถ้าการปรับตัวไม่เหมาะสม จะทำให้เกิดความวิตกกังวล ความเครียด มีความซึมเศร้า ทำให้มีโอกาสหวนกลับไปเสพยาบ้าได้

นอกจากนี้จากการศึกษา พบว่า การสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวโดยเฉพาะการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เพราะการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ หรือคำแนะนำ จะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และช่วยให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ (Caplan, 1980, cited in Jacobson, 1986: 25) อีกทั้งยังสามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง เกิดความรู้สึกมั่นใจ สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด แก้ไขปัญหาที่เป็นภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม และมีขวัญกำลังใจในการปรับตัวที่ดีขึ้น (Whittaker, 1984: 12) เช่นเดียวกับเยาวชนผู้เสพยาบ้าในระยะบำบัดรักษาด้วยยาที่ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลตนเอง ซึ่งจะได้นำข้อมูลที่ได้รับมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เกิดภาวะสมดุลไม่เกิดภาวะวิกฤติ มีอารมณ์ที่มั่นคง ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลมีการปรับตัวที่เหมาะสม (Cohen and Wills, 1985: 310 - 353)

การที่บุคคลต้องเผชิญกับความเครียดนั้น ผู้ที่มีความเข้มแข็ง (Hardiness) ในระดับสูงจะสามารถดำรงภาวะสุขภาพที่ดีไว้ได้แต่ผู้ที่มีความเข้มแข็งในระดับต่ำอาจจะมีการปรับตัวทางด้านร่างกายที่ไม่เหมาะสมจนเกิดเป็นความเจ็บป่วยตามมา (Kobasa, 1979: 1 - 11) เช่นเดียวกับผู้ติดสารเสพติดที่ต้องเผชิญกับความเครียดในระยะบำบัดรักษา ซึ่งเป็นสิ่งบั่นทอนให้สามารถกลับไปเสพยาบ้าได้อีก นอกจากนี้ โพลล็อก (Pollock, 1986) มีความเชื่อว่าความเข้มแข็งมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวของผู้ป่วย โดยผู้ที่มีความเข้มแข็งสูงจะมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและใช้แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม และรับรู้ถึงความเจ็บป่วยเรื้อรังซึ่งจัดว่าเป็นสิ่งเร้าได้ตรงตามความเป็นจริง และสามารถเลือกใช้วิธีการเผชิญปัญหา รวมทั้งแสวงหาแหล่งประโยชน์มาสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีธัญญา เบญจกุล (2538) ที่พบว่าความเข้มแข็งของผู้ป่วยหลังปลูกถ่ายไตน้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 เดือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวต่อความเจ็บป่วย

นอกจากสัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และความเข้มแข็งแล้วยังมีปัจจัยเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาของการเสพยาบ้า และจำนวนครั้งที่มารับการบำบัดรักษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการปรับตัวของผู้เสพยาบ้าได้ โดยที่รอย (Roy, 1976: 32) กล่าวว่า เพศ เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของระบบการปรับตัวของบุคคล จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า บุคคลที่มีเพศต่างกันมีการปรับตัวที่แตกต่างกัน โดยเพศชายมีการปรับตัวได้ดีกว่าเพศหญิง (พรนภา หอมสินธุ์, 2536; อัญชลี จิตตะบุระ, 2536) ส่วนอายุเป็นตัวบ่งชี้ความแตกต่างของความสามารถทางร่างกายในการริเริ่มหรือจัดการกับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง (Orem, 1985 อ้างถึงใน เนตรนภา ดิงหมาย, 2541) จากการศึกษาของ Mercer (1981 อ้างถึงใน พนิดา วารานนท์, 2541) พบว่าบุคคลที่มีอายุน้อยจะมีการปรับตัวได้ดีกว่าบุคคลที่มีอายุน้อย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีอายุน้อยจะมีวุฒิภาวะมากกว่าจึงทำให้บุคคลมีความสามารถในการปรับตัวและทนต่อการเปลี่ยนแปลง

แปลงในสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยสติปัญญา การเรียนรู้ และประสบการณ์ในอดีตมาประกอบ ในการตัดสินใจ ส่วนระดับการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะคิดที่ดีต่อการ ดูแลตนเอง (Orem, 1985 อ้างถึงใน เนตรนภา ดิงหมาย, 2541) ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะสามารถรับรู้ และทำความเข้าใจในสิ่งดังกล่าวได้มากกว่า ตลอดจนเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนได้ อย่างถูกต้องกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย (ยุพาวรรณ ตะบุณาม, 2541) จึงทำให้มีการปรับตัวได้ดีกว่า บัณฑิตส่วนบุคคลอีกตัวที่พบว่าเกี่ยวข้องกับการปรับตัว คือ ระยะเวลาของการเสพยาบ้า ซึ่งผู้เสพยาบ้าจะใช้ระยะเวลาในการเสพยาบ้าเป็นเวลานาน (โสภา ชูพิกุลชัย ปิลมันน์ และคณะ, 2533) และทำให้ระบบการทำงานของร่างกายและบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไป (เสมอจันทร์ อนะเทพ, 2535; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2541) เนื่องจากผู้เสพยาบ้าต้อง แสวงหายาบ้ามาเสพเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเกิดการเสพติดทั้งร่างกายและจิตใจรุนแรงมากขึ้น (สมบัติ สุพพัฒชัย, 2535) นอกจากนี้การเสพยาบ้าานานๆจะมีผลต่อจิตใจด้วย ทำให้ผู้เสพมี อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไป มีอารมณ์หงุดหงิด อุนเฉียว โมโหง่าย ขาดความสนใจ ในตนเอง ไม่สนใจสิ่งแวดล้อม (สุวภัทร สาเมาะ, 2536) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพฤติกรรมปรับตัวที่ไม่เหมาะสมของผู้เสพยาบ้า บัณฑิตส่วนบุคคลตัวสุดท้ายอีกตัวที่พบว่าเกี่ยวข้องกับการปรับตัว คือ จำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาของ นิตยา คงชุม (2539) พบว่า จำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดของผู้ป่วยมะเร็งเต้านมที่ได้รับเคมีบำบัด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว นั่นคือประสบการณ์ที่ได้รับเพิ่มขึ้นในระยะบำบัดรักษา ทำให้บุคคลเกิดความคุ้นเคย ในเหตุการณ์ที่ต้องเผชิญ และมีการปรับตัวที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่อยู่ในระยะ บำบัดรักษา ดังนั้นจำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบันน่าจะมีความสัมพันธ์กับการปรับตัว

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่าผู้เสพยาบ้าจะต้องมีการปรับตัวในเรื่องต่างๆ ในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ซึ่งการที่ผู้เสพยาบ้าจะปรับตัวได้ถูกต้องเหมาะสม สามารถแก้ปัญหา ผ่านพ้นภาวะวิกฤติอยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุขนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัย หลายประการ ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และความเข้มแข็ง ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลบางประการที่อาจมีผลต่อการปรับตัวดังกล่าว พยาบาลซึ่งเป็นบุคลากร ทางการแพทย์ที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากที่สุดจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวของผู้เสพยาบ้า รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวของผู้เสพยาบ้าเพื่อช่วยประเมินปัญหาทางกาย และทางจิตสังคมของผู้เสพยาบ้าให้ชัดเจนมากขึ้น จะได้ตอบสนองความต้องการของผู้เสพยาบ้า อย่างครอบคลุมทั้งปัญหาด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม และเพื่อให้ผู้เสพยาบ้าสามารถปรับตัวให้ เข้ากับเหตุการณ์ต่างๆ ในระหว่างบำบัดรักษาได้และมีความตั้งใจที่จะบำบัดรักษา ไม่หันไปเสพยาบ้าอีก

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว ของเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่อยู่ในระยะบำบัดรักษาด้วยยา แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลธัญญารักษ์ ประกอบด้วยปัจจัยในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาของการเสพยาบ้า จำนวนครั้งที่ เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบัน สัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และ

ความเข้มแข็ง และศึกษาว่าปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวในแต่ละด้านและโดยรวมหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษานี้คาดว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการพยาบาลเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนผู้รับการบำบัดรักษาการเสพยาบ้ามีพฤติกรรมปรับตัวในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขตามศักยภาพของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวโดยรวมและรายด้านของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลธัญญารักษ์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล สัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร ความเข้มแข็ง และการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลธัญญารักษ์

แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย

การบำบัดรักษาของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในระยะบำบัดรักษาด้วยยา เยาวชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมปรับตัวด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม นอกจากนี้ยังต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่เข้ารับการบำบัดรักษา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เยาวชนผู้เสพยาบ้าต้องพยายามปรับตนเองให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมได้ นอกจากนี้การปรับตัวยังขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าต่างๆ ทั้งภายในบุคคล และภายนอกบุคคลด้วย (ทัศนาศรี บุญทอง, 2525) ซึ่งสิ่งเร้าเหล่านี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับการปรับตัว และจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมปรับตัวเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ได้

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปรับตัว คือ ปัจจัยด้านครอบครัว เนื่องจากครอบครัวหรือบ้าน เป็นสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อบุคคล โดยเฉพาะสัมพันธภาพในครอบครัว ที่บุคคลได้รับจากสมาชิกทุกๆ คนในครอบครัว จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัวของบุคคลเป็นอย่างมาก เนื่องจากครอบครัวนอกจากจะมีหน้าที่ที่สำคัญ ในการอบรมเลี้ยงดู การจัดหาทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หรือการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพ สำหรับสมาชิก เพื่อให้สามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว ยังมีหน้าที่ให้ความรัก ความอบอุ่น รวมทั้งให้กำลังใจ และปลอบใจสมาชิกในครอบครัวให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี (รุจา ภูโพนุลย์, 2541) ซึ่งการทำหน้าที่ที่สำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพในครอบครัว เพราะถ้าสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อ

สัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมด้วย (Swanson and Hurley, 1983: 27 อ้างถึงในปริยาภา สิริเลิศเมฆาสกุล, 2539) นอกจากนี้ ถ้าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวไม่ดี อาจส่งผลทำให้ผู้ปกครอง ละเอียดต่อบุตร ทั้งในการให้ความรัก ความเอาใจใส่ และการดูแลบุตร ทำให้บุตรเป็นคนขาดความรัก ความอบอุ่น กลายเป็นคนที่มี พฤติกรรมก้าวร้าวเกรและก่อให้เกิดปัญหาสังคม และกระทำผิด กฎหมายได้ โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด ดังเช่นการศึกษาของอดิศักดิ์ พงษ์พลศักดิ์ (2527 อ้างถึงใน สำเนา มากแบน, 2542: 6) พบว่าผู้ติดยาเสพติดมาจากครอบครัวที่มีสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดามารดา ไม่ดี บิดามารดาทะเลาะวิวาทกันบ่อย แยกกันอยู่ และหย่าร้างกันถึงร้อยละ 58.9 ทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษา และผู้คอยให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทำให้หันมาใช้ยาเสพติด เป็นเครื่องแก้ปัญหานั้น ในยามที่บุคคลมีปัญหา ดังเช่นเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่อยู่ในระยะบำบัด รักษาด้วยยา ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เกิดภาวะเครียด ครอบครัวจึงถือเป็น สถาบันที่สำคัญในการดูแลบุคคล เพราะถ้าบุคคลนั้นได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวอย่าง รักใคร่ผูกพัน รวมทั้งการที่มีสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่าว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ย่อมจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อบอุ่น และมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ อำไพรัตน์ กลิ่นขจร (2533) ที่พบว่าสัมพันธ์ภาพ ในครอบครัวที่ดีจะทำให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ที่ดี ส่งผลให้บุคคลมีการยอมรับตนเองมากขึ้น และมีความสามารถในการปรับตัวเมื่อเผชิญภาวะเครียดได้ดีขึ้น นอกจากนี้จากการศึกษาของอัญชลี จูติชนะ (2536) ยังพบว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่พบว่ามีความสัมพันธ์กับการปรับตัว คือ การสนับสนุน ทางสังคม โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ หรือ คำแนะนำ จะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และช่วยให้สามารถปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงได้ (Caplan, 1980 cited in Jacobson, 1986: 25) โดยเฉพาะในเยาวชนผู้เสพยาบ้า ระยะบำบัดรักษาด้วยยา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการใช้แก้ปัญหาที่เผชิญได้ ตลอดจนเป็นแนวทางที่ เหมาะสมในการแก้ปัญหา ทำให้เยาวชนผู้เสพยาบ้าเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีอารมณ์มั่นคง เกิดความรู้สึกมั่นใจ สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด แก้ไขปัญหาที่เป็นภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โคเฮน และ วิลลิส (Cohen and Wills, 1985: 310 - 353) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนที่เพียงพอจะช่วยให้บุคคลมีการปรับตัวที่เหมาะสมสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เกิดภาวะสมดุล ไม่เกิดภาวะวิกฤต และมีอารมณ์ที่มั่นคง สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้บุคคลมีการปรับตัว ที่เหมาะสม

ความเข้มแข็ง (Hardiness) เป็นลักษณะหนึ่งของบุคลิกภาพส่วนบุคคลที่มีความ เด่นชัดในการทำหน้าที่ เนื่องจากเป็นแหล่งต่อต้านความเครียดให้กับบุคคลทั่วไป ทำให้บุคคลนั้นๆ คงไว้ ซึ่งสุขภาพที่ดีปราศจากอาการแสดงอันเนื่องมาจากความเครียด ถึงแม้ว่าชีวิตจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่

ก่อให้เกิดความเครียดเพียงใดก็ตาม (Kobasa, 1979: 1 - 11) และเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับการเจ็บป่วยเรื้อรัง ความเข้มแข็งนี้จะทำหน้าที่เปรียบเสมือนแหล่งประโยชน์ภายในของผู้ป่วย ที่ทำหน้าที่ดูดซับความเครียด และเพิ่มความสามารถในการทนทานต่อความเครียด (Pollock, 1989: 55) นอกจากนี้โพลล็อก (Pollock, 1986) ได้ทำการศึกษาในผู้ป่วยเรื้อรัง และพบว่าความเข้มแข็งของบุคคลมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อการปรับตัวของบุคคล โดยผู้ที่มีความเข้มแข็งสูงจะมีความสามารถในการปรับตัวด้านต่างๆ ดีและเหมาะสม เช่น การเผชิญปัญหาและการใช้แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีอยู่ การรับรู้ถึงความเจ็บป่วย รวมทั้งการเสาะแสวงหาแหล่งสนับสนุน ซึ่งการศึกษาของ ศรีธัญญา เบญจกุล (2538) มีผลที่สอดคล้องกัน โดยพบว่า ความเข้มแข็งของผู้ป่วยหลังปลูกถ่ายไต มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว และจากการศึกษาของ เบญจมาศ ตีฐานะ (2541) ในพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาใหม่ในสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่าความเข้มแข็งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวเช่นกัน

การปรับตัวนอกจากจะขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนด้านข้อมูล ข่าวสาร และความเข้มแข็งแล้ว จากการศึกษายังพบว่า มีปัจจัยส่วนบุคคลอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัว ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาของการเสพยาบ้า และจำนวนครั้งที่เข้ารับการรักษาในปัจุบันเนื่องจากปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปรับตัว เพศเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่น่าจะมีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวของบุคคล โดยรอย (Roy, 1976: 32) กล่าวว่า เพศเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของระบบการปรับตัวของบุคคล ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของอัปไรต์น กลินซอร์ (2533) ในเรื่องพฤติกรรมปรับตัวของผู้ป่วยสูงอายุ ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุเพศหญิงและเพศชายมีพฤติกรรมปรับตัวด้านร่างกายและบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ดวงเดือน มุลประดับ (2541) ได้ทำการศึกษาการสนับสนุนทางสังคมกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้นแล้วพบว่า เพศ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น และจากการศึกษาของอัญชลี จิตะบุระ (2536) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับการปรับตัวของผู้ป่วยโรค ลึ้นหัวใจก็พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้ป่วยโรค ลึ้นหัวใจ โดยเพศชายมีการปรับตัว ได้ดีกว่าเพศหญิง (พรนภา หอมสินธุ์, 2536; อัญชลี จิตะบุระ, 2536)

ส่วนอายุจากการศึกษา ของ Mercer (1981 อ้างถึงในพนิดา วารานนท์, 2541) พบว่า มารดาที่มีอายุมากจะปรับตัวได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุน้อย ทั้งนี้เพราะมารดาที่มีอายุมากกว่าจะมีวุฒิภาวะมากกว่าซึ่งวุฒิภาวะจะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มารดาสามารถปรับตัว และทนต่อการเปลี่ยนแปลง ในสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยสติปัญญา การเรียนรู้และประสบการณ์ในอดีตมาประกอบการตัดสินใจได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้เสพยาบ้า

ระดับการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาทางสติปัญญา บุคคลที่มีการศึกษาสูงกว่า มักมีความสามารถในการใช้เหตุผลได้ดีกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อย นอกจากนั้นระดับการศึกษายังเป็นตัวกำหนดความสามารถในการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีทำให้ง่ายต่อการถ่ายทอดความรู้ เกิดความมั่นใจ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของสายสมร ภาณุมาศมณฑล (2534 อ้างถึงใน ปรียาภา สิริเลิศเมฆากุล, 2539) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความหวังกับการปรับตัวในผู้ป่วยที่ทราบว่าเป็น

โรคมะเร็งโลหิตขาว พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของผู้ป่วยที่ทราบว่าเป็นโรคมะเร็งโลหิตขาว

ในตามธรรมชาติของมนุษย์จะต้องอาศัยระยะเวลาในการปรับตัวต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นเดียวกับผู้ป่วยยาบ้า ซึ่งส่วนมากมีระยะเวลาในการเสพยาบ้าเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของประภาพร ผูกพันธ์ (2543) ซึ่งศึกษาการปรับตัวของเด็กวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด แล้วพบว่าระยะเวลาที่ผู้เสพยาบ้าติดยาจนกระทั่งเข้ารับการรักษาส่วนใหญ่มากกว่า 1 ปี โดยมีระยะเวลาเฉลี่ย 2.19 ปี เนื่องมาจากผู้เสพยาบ้าส่วนใหญ่จะไม่บอกให้ใครทราบ จนถึงเข้ารับการบำบัดรักษา (โสภา ชูพิกุลชัย ปิลมันน์ และคณะ, 2528) ซึ่งจะเสพเป็นเวลานาน และรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากยาบ้าจะทำให้ระบบการทำงานของร่างกายเปลี่ยนแปลงไป และถ้าใช้อย่างสม่ำเสมอจะทำให้ร่างกายเกิดความเคยชิน เมื่อไม่ได้เสพจะทำให้ร่างกายพยายามปรับตัวสู่สภาพเดิมจนผู้เสพรู้สึกทำให้เกิดความผิดปกติขึ้นจนร่างกายไม่สามารถรับได้ ทำให้ต้องแสวงหามาเสพเพื่อระงับความทรมาน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2541) นอกจากนี้ผู้เสพต้องแสวงหามาเสพเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเกิดการเสพติดทั้ง ร่างกายและจิตใจรุนแรงมากขึ้น (สมบัติ สุพัฒชัย, 2535) ผลกระทบจากการใช้ยาบ้าจะมีผลต่อจิตใจด้วย ผู้เสพจะมีอารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไป มีอารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียว โมโหง่าย ขาดความสนใจในตนเอง ไม่สนใจ สิ่งแวดล้อม (สุวภัทร สาเมาะ, 2536) ดังนั้นผู้ที่เสพยาบ้าเป็นระยะเวลานาน น่าจะมีการปรับตัวไม่เหมาะสม

นอกจากนี้จำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบัน ซึ่งแสดงถึงประสบการณ์ที่บุคคลได้รับในระหว่างการบำบัดรักษา บุคคลที่มีประสบการณ์มากขึ้นย่อมจะมีความคุ้นเคยในเหตุการณ์ที่ต้องเผชิญ ทำให้เกิดความเคยชินต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้มีการปรับตัวได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิตยา คงชุม (2539) พบว่าครั้งที่ได้รับเคมีบำบัดของผู้ป่วยมะเร็งเต้านมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานในการศึกษารั้งนี้ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาของการเสพยาบ้า และจำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบันของเยาวชนผู้เสพยาบ้ามีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า
2. สัมพันธภาพในครอบครัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า
3. การได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารของเยาวชนผู้เสพยาบ้า มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า
4. ความเข้มแข็งของเยาวชนผู้เสพยาบ้ามีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการปรับตัวในกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเยาวชนผู้เสพยาบ้า ทั้งเพศหญิงเพศชาย ที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าใช้ยาเสพติดประเภทแอมเฟตามีน โดยทำการศึกษาในผู้เสพยาบ้าที่เข้ารับบริการระยะบำบัดรักษาด้วยยา ในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาล รัตนารักษ์ จังหวัดปทุมธานี ระหว่างวันที่ 17 มิถุนายน – 9 สิงหาคม 2545

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า ที่เข้ารับการบำบัดรักษาในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลรัตนารักษ์ จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาของการเสพยาบ้า และจำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษาในปัจจุบัน
2. สัมพันธภาพในครอบครัว
3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร
4. ความเข้มแข็ง
5. การปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. การปรับตัว หมายถึง ความคิด ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออกของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในการตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองในระยะเวลาที่รับการบำบัดรักษาด้วยยา เพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม วัดได้จากแบบสอบถามวัดการปรับตัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการปรับตัวตามรูปแบบของรอย (The Roy Adaptation Model, 1999) ร่วมกับประยุกต์ข้อคำถามการปรับตัวของเด็กวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดของประภาพร ผูกพันธ์ (2543) ครอบคลุมการปรับตัวทั้ง 4 ด้าน คือ

- 1.1 การปรับตัวด้านสรีรวิทยา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของเยาวชนผู้เสพยาบ้าเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย ให้คงไว้ซึ่งความมั่นคงทางด้านร่างกาย ในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ได้แก่ โภชนาการ การขับถ่าย การมีกิจกรรม การพักผ่อน และการป้องกันอันตรายของร่างกาย

1.2 การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก หรือพฤติกรรมที่แสดงออกของเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่มีต่อตนเอง เพื่อให้คงไว้ซึ่งความมั่นคงทางด้านจิตใจในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ประกอบด้วย อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย และอัตมโนทัศน์ด้านส่วนบุคคล

- อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย หมายถึง ความรู้สึก ความพึงพอใจที่เยาวชนผู้เสพยาบ้าแสดงการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ในเรื่องการรับรู้ความรู้สึกถึงร่างกายของตนเอง และความพึงพอใจในภาพลักษณ์ของตนเอง

- อัตมโนทัศน์ด้านส่วนบุคคล หมายถึง ความรู้สึก ความคิดหรือพฤติกรรมที่เยาวชนผู้เสพยาบ้าแสดงให้เห็นถึงความคาดหวัง ความเชื่อ ค่านิยม ปณิธาน ที่ตนมีอยู่ในด้านความมั่นคงในตนเอง ด้านอุดมคติของตนเอง และด้านศีลธรรม - จรรยาในระยะบำบัดรักษาด้วยยา

1.3 การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมหรือความรู้สึกที่เยาวชนผู้เสพยาบ้ามีต่อบทบาทของตนเองในด้านต่างๆ ในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ได้แก่ บทบาทเยาวชน บทบาทหน้าที่ในครอบครัว บทบาทในสังคมและบทบาทหน้าที่ผู้ป่วย

1.4 การปรับตัวด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน หมายถึง พฤติกรรมที่เยาวชนผู้เสพยาบ้ามีการพึ่งพาอาศัยกับบุคคลอื่นที่มีความสำคัญกับตนในสังคมในระยะบำบัดด้วยยา ในลักษณะของพฤติกรรมที่ให้และการรับ

2. เพศ หมายถึง สถานภาพซึ่งแสดงถึงความเป็นหญิงหรือชายของเยาวชนผู้เสพยาบ้า

3. อายุ หมายถึง จำนวนเต็มเป็นปีของอายุของเยาวชนผู้เสพยาบ้า

4. ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาสูงสุดที่ได้รับของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในสถาบันการศึกษา

5. ระยะเวลาของการเสพยาบ้า หมายถึง ระยะเวลาโดยประมาณเป็นเดือนที่เยาวชนผู้เสพยาบ้าเริ่มเสพยาบ้าจนถึงวันที่เก็บข้อมูล

6. จำนวนครั้งที่เข้ารับการรักษาในปัจจุบัน หมายถึง ครั้งที่เยาวชนผู้เสพยาบ้ามารับการบำบัดรักษาในวันที่เก็บข้อมูล

7. สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความรู้สึก และความคิดเห็นของเยาวชนผู้เสพยาบ้าที่มีต่อพฤติกรรมซึ่งสมาชิกในครอบครัวที่เยาวชนผู้เสพยาบ้าอาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน ปฏิบัติต่อเยาวชนผู้เสพยาบ้าในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ประกอบด้วย การให้ความรักความห่วงใยอาหารซึ่งกันและกัน การพักผ่อนหย่อนใจร่วมกันในครอบครัว การเคารพซึ่งกันและกัน และการปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวในระยะบำบัดรักษาด้วยยา วัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบวัดสัมพันธภาพในครอบครัวของอัญชลี ฐิตะนุระ (2536) ซึ่งสร้างตามแนวคิดของฟรายด์แมน (Friedman, 1986) และของมอร์ริสและวิลสัน (Morrow and Wilson, 1961)

8. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ของเยาวชนผู้เสพยาบ้าถึงการได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ ข้อคิดเห็น จากบุคคล หรือแหล่งข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการดูแลตนเองในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ที่จะช่วยให้เยาวชนผู้เสพยาบ้าเกิดความมั่นคงทางอารมณ์ และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข วัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามแนวความคิดการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสารของวิลล์และชินาร์ (Wills and Shinar, 2000)

9. ความเข้มแข็ง หมายถึง ความคิดหรือความรู้สึกของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในระยะบำบัดรักษาด้วยยา ต่อบุคลิกลักษณะ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ 1) การควบคุม หมายถึง ความเชื่อของเยาวชนผู้เสพยาบ้าว่าตนเองสามารถจะควบคุม หรือมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประสบในระหว่างการบำบัดรักษา 2) ความมุ่งมั่น หมายถึง ความตั้งใจของเยาวชนผู้เสพยาบ้าในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิต ระหว่างการบำบัดรักษา ด้วยความเต็มใจและเห็นคุณค่า 3) ความท้าทาย หมายถึง การที่เยาวชนผู้เสพยาบ้ามีการคาดการณ์ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการบำบัดรักษาเป็นสิ่งที่ตื่นเต้น ท้าทายและก่อให้เกิดการพัฒนา ความเข้มแข็งนี้จะวัดโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามแนวความคิดความเข้มแข็งของโคบาส่า (Kobasa, 1979) ร่วมกับแนวคิดของโพลล็อก (Pollock, 1984)

10 เยาวชนผู้เสพยาบ้า หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 14 – 24 ปี ที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นผู้ใช้สารเสพติดประเภท แอมเฟตามีน

11 ระยะบำบัดรักษาด้วยยา หมายถึง ช่วงเวลาที่ผู้เสพยาบ้าได้รับการบำบัดรักษาด้วยยา ณ แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลธัญญารักษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการประเมินการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า
2. เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการบำบัดรักษาเสพติดได้หาทางปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมให้เยาวชนผู้เสพยาบ้ามีการพัฒนาการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล
3. เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการหาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเยาวชนผู้เสพยาบ้า
4. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่องการปรับตัวต่อไป